

PRIORITY FACTORS OF THE PROVISION TO COMPETITIVENESS OF THE UKRAINE IN CONDITION GLOBALIZATION

Makukha S. N.

The Article contains the analysis of the condition to competitiveness of the countries ES. The reasons of the reduction level to competitiveness of the Ukraine is revealed. The need of the saving to energy as one of the the most important factor of the increasing to competitiveness of the country is proved. The ways of the transition on alternative sources of the energy on base of the scientific developments within the framework of technopark are presented.

Key words: competitiveness, the economic globalisation, factors to competitiveness, saving to energy, alternative sources to energy, technoparks.

УДК 330.341:332.021

ПРО ЗМІСТ МЕХАНІЗМУ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

О. О. Мамалуй, кандидат економічних наук, доцент
Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого

Розглянуто зміст механізму модернізації української економіки, який включає процеси модернізації, реформування і зміни структури економіки. Досліджено існуючі наукові позиції щодо цих понять і визначено їх основні риси.

Ключові слова: модернізація, механізм економічної модернізації, економічна реформа, структура економіки, структурні зрушення.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми визначається станом української економіки, яка потребує модернізації усіх сторін господарювання, суспільного життя та державного устрою шляхом системного раціонального їх реформування, становлення нової, більш ефективної, адекватної вимогам XXI століття структури економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про зростання кількості праць вітчизняних і зарубіжних вчених, в яких розглядаються проблеми теорії та практики модернізації країн з різним рівнем соціально-економічного розвитку: О. С. Білокрилової, А. А. Бочкова, В. М. Гейця, А. А. Гриценка, О. Ю. Мамедова, Г. Мюрдаля, Р. М. Нуреева, А. Г. Поршнева, Дж. Скотта, В. П. Семиноженка, Є. Г. Ясина та ін. В умовах світової економічної кризи важливим є подальше дослідження питань сутності, необхідності та механізму модернізації,

яка повинна бути націлена на вирішення нових завдань, що виникають у процесі реформування економічних систем.

Формування цілей. Метою цього дослідження є подальший аналіз механізму модернізації української економіки шляхом здійснення кардинальних економічних реформ, які потрібно першочергово націлити на якісну зміну структури економіки, покращення соціального стану населення.

Виклад основного матеріалу. Модернізація — це процес покращення, оновлення, який веде до прогресивних змін, перетворень засобів виробництва, продукції та умов економічного розвитку. Модернізація є системним процесом, що еволюційними методами у позитивному напрямку змінює фактори, умови, механізми, співвідношення, засоби розвитку суспільного виробництва або окремі пріоритетні складові всієї економіки та суспільства. Зміст економічної модернізації характеризується структурними, технологічними та інституціональними змінами в національній економіці, спрямованими на підвищення її конкурентоспроможності [1]. Формування механізму впровадження модернізації в Україні в сучасних умовах має керуватися пріоритетними цілями: реформування інститутів суспільства, структури реальної економіки; побудова високотехнологічної та конкурентоспроможної економіки; перехід до інноваційно-інвестиційної постіндустріальної економіки і суспільства. Модернізація тісно пов'язана з такими процесами, як: удосконалення, раціоналізація і адаптація; перехід від старого до нового, від традиційних форм і типів господарювання до сучасних, цивілізаційних; прогрес, перетворення, реформування і трансформації; інтенсифікація; концентрація, централізація, монополізація, інтеграція і глобалізація; інновація, інноваційна діяльність; структурні зрушення; розвиток і зростання. Використання цих понять як інструментарію сучасного економічного розвитку дає можливість формування складових механізму впровадження модернізації як системного процесу.

Представники різних напрямків економічної науки зробили великий внесок у розкриття сутності модернізації як поняття та процесу. Модернізація при неокласичному підході розуміється як зміцнення приватної власності й демократії. Кейнсіанські концепції модернізації виходять із припущення, що для виходу з убогості потрібний «великий поштовх» (big push), що припускає наявність розвиненого капіталу у державно-бюрократичному апараті. При цьому модернізація розуміється ними як структурні техніко-економічні зміни, що охоплюють основні галузі господарства [2]. Засновник інституціональної концепції модернізації лауреат Нобелівської премії (1974) Гуннар Мюрдаль розглядав модернізацію як підвищення ступеня задоволення основних потреб усіх членів суспільства [3]. Модернізація пов'язана з відновленням економічних, техніко-технологічних, політичних, суспільно-культурної сфер суспільства, інноваційною моделлю розвитку, тобто виступає системним процесом,

реалізація якого потребує впровадження системних реформ [4]. Російський економіст Є. М. Ясин правильно пов'язує модернізацію з переходом до інноваційної економіки [5]. Світова фінансова й економічна кризи посилюють необхідність здійснити модернізацію всіх складових суспільного, господарського та соціального життя шляхом економічних реформ [6]. Українські вчені В. М. Геєць і В. П. Семиноженко обґрунтовують важливість здійснення модернізації, проведення подальшої дискусії відносно питань, пов'язаних із трансформаційними перетвореннями інновативно-інноваційного характеру. Вони також висловили думку, що «найбільш сприятливою для модернізації економіки на сьогодні вважається концепція «множини модернів», яка затверджує різноманіття національних проектів модернізації та можливість застосування різних траєкторій переходу до сучасного суспільства» [7, с. 14–15]. Потрібно також визначитися з концепцією «високого модернізму», яка була сформульована Джеймсом Скоттом і характеризується адміністративним прагненням навести порядок у природі та суспільстві. Високий модернізм спирається на впевненість у перспективах застосування науково-технічного прогресу в кожній сфері людської діяльності за допомогою держави. Високий модернізм вимагає діяти, виходячи із парадигми передбачуваності майбутнього. Для транзитних проектів це завдання вирішується досить просто: майбутнє транзитних країн — суть сьогодення західних країн. Організація транзитних проектів зводилася до трансплантації західних інститутів до іншого соціального ґрунту [8, с. 152–153; 158]. При цьому моделі, шляхи, фактори, об'єкти й типи модернізації варто визначати кожній країні самостійно з урахуванням тих умов, які історично й генетично властиві саме для даної країни, її народу та суспільства.

Важливо забезпечити підвищення рівня виконання державної політики модернізації з метою реального переходу від імітаційного до інноваційно-технологічного розвитку [9].

Сучасна модернізація — це не індустріалізація (яка здійснювалась в ХІХ–ХХ ст.), а трансформація індустріальних структур, що не відповідають сучасним реаліям, і рух до постіндустріального суспільства [1, с. 42], до нової моделі економічного розвитку. Колектив українських учених у щорічній Національній доповіді НАН України 2010 року підкреслив важливість концептуального бачення принципово нового курсу здійснення в Україні назрілих модернізаційних перетворень, конкретних завдань і механізмів їх реалізації в умовах, коли спостерігається не просто економічна криза, а крах існуючої моделі економічного розвитку [4, с. 2; 87].

Російський економіст О. Ю. Мамедов обґрунтував можливість провадження модернізації економіки країни тільки завдяки глобалізаційному напрямку її розвитку. «За моїм глибоким переконанням, саме імперативи економічної гло-

балізації одночасно є й імперативами модернізації російської економіки!» [10, с. 6]. Концептуальне розуміння модернізації, вважає автор, вимагає її розгляду в контексті певної економічної теорії. І такою теорією може бути тільки теорія цілеспрямованого економічного росту. Модернізація — це приріст виробництва в певних сферах, галузях і регіонах національної економіки [11, с. 8–9].

На шляху технологічної модернізації виникли також великі проблеми, на які вказують українські економісти: неефективною лишається галузева структура промислового виробництва. Понад 2/3 загального обсягу промислової продукції припадає на галузі, що виробляють сировину, матеріали й енерго-ресурси, тобто на продукцію проміжного споживання; частка продукції соціальної орієнтації перебуває на рівні 1/5 загального обсягу промислового виробництва; майже зникає легка промисловість (2001 р. — 1,4 %, 2005 р. — 1,1 %, 2007 р. — 1,0 %, 2009 р. — 0,9 %); галузь машинобудування внаслідок кризи знизилася з 14,4 % у 2007 р. до 14,0 % у 2008 р. і до 11,1 % у 2009 р., тобто перебуває на рівні майже у три-чотири рази нижчому, ніж в економічно розвинутих країнах; обсяг і структура капітальних вкладень не в змозі вирішити проблему зношеності основних засобів. Ступінь зношеності основних засобів промисловості сягнув понад 50 % [4, с. 121–122].

Модернізація економіки здійснюється шляхом ефективного впровадження структурно-інноваційних зрушень [12]. Тому в сучасних умовах важливо здійснити перехід до інноваційного типу економічного розвитку, що потребує також аналізу механізму структурно-інноваційних зрушень, можливих їх наслідків для всієї економіки та суспільства. Доцільність структурно-інноваційних зрушень в економіці сучасної України пов'язана із проведенням системної структурно-інвестиційної та інноваційної політики, яку повинна активно та послідовно впроваджувати держава та її власні інститути в господарське життя на всіх його рівнях. Структурно-інноваційна політика держави складається із обґрунтування цілей та інноваційного характеру структурних зрушень або перетворень, визначення механізму ефективного розвитку і соціально-економічного зростання на основі акумуляції інвестиційних засобів для організації виробництва й використання інноваційних технологій, товарів і послуг. Ефективне здійснення модернізації, просування реформ можливе тільки завдяки глибоким якісним змінам економічної структури, подоланню існуючих і діючих структурних деформацій, диспропорцій у структурі економіки України [13].

Сучасна структура української економіки пронизана такими основними негативними рисами:

– наростанням негативних тенденцій у реальному і фінансовому секторах економіки. Погіршенням фінансового стану реального сектора, зниженням фінансової дисципліни на всіх рівнях економіки. Починаючи з 2008 р. спостерігається перевищення темпів зростання збитків над темпами зростання прибутку [4, с. 87];

- переважним впливом на динаміку виробництва змін у кінцевому попиті значно більшою мірою, ніж за рахунок технологічних змін;
- негативним впливом структурних змін в економіці на ефективність використання матеріальних ресурсів, що пов'язано зі збереженням орієнтації виробників на екстенсивне їх використання;
- посиленням диспропорцій у сфері виробництва, споживання й фінансування;
- зниженням інноваційно-інвестиційної активності, яка супроводжується падінням рівня інвестицій в основний капітал порівняно з динамікою виробництва ВВП. Спостерігається зростання масштабів недоінвестування більшості галузей української економіки;
- різким зниженням зовнішньоторговельного обігу й деформації його структури. Експорт стає фактором, що стримує темпи промислового спаду, але посилює сировинну спрямованість виробництва;
- збереженням відсталості техніко-технологічної структури виробництва;
- збереженням тенденції до зниження частки валового накопичення в основних фондах, що є причиною порушення їх відтворення у ВВП;
- збереженням гострої ситуації з виконанням бюджету, рівнем його дефіциту;
- високими темпами росту внутрішнього й зовнішнього державного запозичення. За останні два роки номінальний обсяг державного прямого й гарантованого боргу зріс у 3,6 раза — до 34,6 % ВВП;
- збереженням високого рівня тіньової економіки (більш ніж 50 % ВВП), корупції;
- падінням курсу гривні стосовно долара, зменшенням частки української валюти в сукупній грошовій масі, що підсилює дію тенденції до доларизації економіки країни;
- слабким формуванням нової структури пропозиції, адекватної платоспроможному попиту;
- збереженням низького рівня конкурентоспроможності вітчизняних споживчих товарів на внутрішньому ринку, як причини депресивності легкої промисловості як однієї з галузей української промисловості та ін.

У цих складних умовах, на наш погляд, можливо реально ефективно здійснювати структурно-інноваційні зрушення макроекономічного рівня тільки шляхом підвищення ролі державної виконавчої влади, її антимонопольного, антикорупційного законодавства, реалізації стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку, пріоритетного розвитку галузей науки, освіти, культури, охорони здоров'я та ін.

У Програмі економічних реформ на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», розробленій Комітетом з економічних реформ при Президентові України і представленій для обговорювання 2 червня 2010 р., відзначається, що в умовах, коли джерела швидко-

го зростання докризових років вичерпано, єдиний шлях виходу України на траєкторію сталого розвитку — це рішучі й всеосяжні реформи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності економіки [6, с. 3]. Реформи будуть спрямовані на побудову сучасної, стійкої, відкритої й конкурентоспроможної у світовому масштабі економіки, формування професійної й ефективної системи державного управління, і, зрештою, — на підвищення добробуту українських громадян. Програма охоплює широкий набір стратегічних перетворень за п'ятьма напрямками:

1. Створення базових передумов економічного росту через утримання низького рівня інфляції, стабілізації державних фінансів і створення стійкої фінансової системи.

2. Формування режиму максимального сприяння для бізнесу шляхом зменшення ролі держави в економіці, зниження адміністративних бар'єрів для бізнесу, модернізації податкової системи й поглиблення міжнародної економічної інтеграції України.

3. Модернізація інфраструктури й базових секторів шляхом усунення усталених структурних проблем в енергетичній, вугільній, нафтогазовій галузях і ЖКГ, а також розвитку транспортної інфраструктури й ринку землі. Перехід від дотацій до самоокупності виробництва й соціальних послуг.

4. Збереження й розвиток людського й соціального капіталу шляхом підвищення ефективності й стабільності соціального захисту, поліпшення якості й доступності освіти і медичного обслуговування.

5. Підвищення ефективності державного управління шляхом реформування державної служби й виконавчої влади [6, с. 3].

Програма містить проблеми, причини, етапи, цілі, завдання, необхідні кроки та очікувані результати («індикатори успіху»), проведення цілої системи реформ у сфері сталого економічного розвитку; стабілізації Державного бюджету; податкової системи розвитку фінансового сектора; міжбюджетних відносин; підвищення стандартів життя; медичного обслуговування; системи пенсійного страхування; системи освіти; системи соціальної підтримки; поліпшення бізнес-клімату й залучення інвестицій; дерегуляції й розвитку підприємництва; приватизації й управління державною власністю; науково-технічної та інноваційної сфери; міжнародної інтеграції та співпраці; модернізації інфраструктури та базових секторів; електроенергетики; вугільної галузі; нафтогазової промисловості; транспортної інфраструктури; сільсько-господарства й земельних відносин. Наприклад, у програмі досягнення сталого економічного розвитку України визначено три етапи проведення економічних реформ з конкретними їх напрямками: 1-й (до кінця 2010 р.); 2-й (до кінця 2012 р.); 3-й (до кінця 2014 р.). При цьому очікується досягнення певних позитивних результатів: скорочення дефіциту бюджету сектора державного управління (без рекапіталізації) до цільових 5,3 % ВВП у 2010 р.,

надалі щорічно не менш ніж на 1 % ВВП і доведення його рівня до 2 % ВВП у 2013–2014 рр.; стабілізація державного боргу як частки ВВП на рівні не більш ніж 45 % до кінця 2013–2014 рр.; збільшення частки капітальних видатків зведеного бюджету не менш ніж до 4 % ВВП у 2011 р. і не менш ніж 5 % ВВП, починаючи з 2012 р. [6, с. 7]. У цілому про ефективність реалізації програми реформ в Україні свідчитиме досягнення 66-х конкретних кінцевих результатів «індикаторів успіху».

Економічні зрушення повинні супроводжуватися також і інноваційними кінцевими результатами, що дозволяє розглядати їх в якості механізму впровадження модернізації.

Висновки. Найбільш ефективним інструментом дослідження структури економіки і практики її реформування та досягнення модернізації виступає поняття «структурно-інноваційні зрушення», тому що воно здатне характеризувати процеси кардинальних зрушень у структурі економіки, які повинні супроводжуватися інноваційними кінцевими результатами — новими товарами, послугами, технологіями, засобами праці, галузями, видами професій та ін. [12]. Реалізацію останньої доцільно здійснювати шляхом прийняття виважених рішень і спеціальних законів на основі положень, розроблених ученими, депутатами й представниками виконавчої влади Стратегій інноваційного розвитку та національної модернізації України на 2010–2020 рр. [14; 15].

ЛІТЕРАТУРА

1. Белокрылова О. С. Перспективы посткризисной модернизации экономики России / О. С. Белокрылова, А. А. Бочков // Экон. вестн. Ростов. гос. ун-та. — 2008. — Т. 6, № 4. — С. 36–44.

2. Нуреев Р. М. Модернизация экономики: концепции и средства [Электронный ресурс] / Р. М. Нуреев // Со-Общение. — Режим доступа: <http://www//soob.ru/n/2005/10/c/6>

3. Мюрдаль Г. Современные проблемы «третьего мира» / Г. Мюрдаль. — М., 1972. — С. 251.

4. Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015 : нац. доп. / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. — К. : НВЦ НБУВ, 2010. — 232 с.

5. Ясин Е. Г. Модернизация и общество : докл. к VIII Междунар. науч. конф. «Модернизация экономики и общественное развитие» / Е. Г. Ясин. — М. : Изд. Дом ГУ ВШЭ, 2007. — 114 с.

6. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки: «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [Електронний ресурс] / Ком. з екон. реформ при Президентові України. Версія для обговорення 2 червня 2010 р. — 85 с. — Режим доступу: http://www.search.ligazakon.ua/...doc2.nsf/link1/ed_2010_06_02

7. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. — Х. : Константа, 2006. — 272 с.

8. Скотт Дж. Благими намерениями государства. Почему и как провалились проекты улучшения условий человеческой жизни : пер. с англ. / Дж. Скотт. — М. : Унив. кн., 2005. — 576 с.

9 Модернизация российской экономики и государственное управление / рук. авт. кол. А. Г. Поршнева. — М. : Экономика, 2006. — 376 с.

10. Мамедов О. Ю. Модернизация российской экономики может иметь только глобализационную направленность! / О. Ю. Мамедов // Экон. вестн. Ростов. гос. ун-та. — 2009. — Т. 7, № 3. — С. 5–9.

11. Мамедов О. Ю. Модернизация — девиантная модель экономического роста? / О. Ю. Мамедов // Экон. вестн. Ростов. гос. ун-та. — 2010. — Т. 8, № 1. — С. 5–12.

12. Мамалуй О. О. Модернізація як системний засіб виходу країн з перехідною економікою із сучасної світової кризи / О. О. Мамалуй // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. — Вип. 253 : в 7 т. — Т. I. — Дніпропетровськ : ДНУ, 2009. — С. 75–81.

13. Мамалуй О. О. Структурно-інноваційні зрушення в економіці України як шлях до забезпечення економічної безпеки / О. О. Мамалуй // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. — Вип. 240 : в 5 т. — Т. IV. — Дніпропетровськ : ДНУ, 2008. — С. 1054–1060.

14. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів : матеріали парлам. слухань у Верхов. Раді України / авт.-упоряд.: Г. О. Андрощук, І. Б. Жилияєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. — К. : Парлам. вид-во, 2009. — 632 с.

15. Стратегія національної модернізації. Україна 2020 [Електронний ресурс] / М-во економіки України. — Режим доступу: http://www.radakmu.org.ua/uk/neus_and_report/1079.html. [ред.] Історія.2009-06-23.

О СОДЕРЖАНИИ МЕХАНИЗМА МОДЕРНИЗАЦИИ УКРАИНСКОЙ ЭКОНОМИКИ

Мамалуй А. А.

Рассмотрено содержание механизма модернизации украинской экономики, который включает процессы модернизации, реформирования и изменения структуры экономики. Исследованы существующие научные позиции относительно этих понятий и определены их основные черты.

Ключевые слова: модернизация, механизм экономической модернизации, экономическая реформа, структура экономики, структурные сдвиги.

ABOUT MAINTENANCE OF MECHANISM OF MODERNIZATION OF UKRAINIAN ECONOMY

Mamaluy A. A.

The maintenance of mechanism of modernization of the Ukrainian economy, which includes the processes of modernization, reformation and change of structure of economy, is considered. Existent scientific positions are explored in relation to these concepts and their basic lines are certain.

Key words: modernization, mechanism of economic modernization, economic reform, structure of economy, structural changes.

УДК 330.342.146

«СТРІЛА АРІМАНА» ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ ТА НООСФЕРИЗАЦІЯ ГЛОБАЛІЗМУ

В. В. Броницька, кандидат економічних наук, доцент
Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого

У статті вводиться в соціально-економічний аналіз категорія «стріла Арімана», яка означає спотворення ноосферних процесів. Аналізуються шляхи захисту суспільного відтворення від негативного впливу «стріли Арімана». Неможливо заперечувати інтенсивність розвитку інформаційних, комунікаційних і технологічних аспектів сучасного світового господарства, однак наявність об'єктивних умов ноосферизації не означає автоматичної розбудови ноосферної цивілізації. Навпаки, ці можливості збільшують і кількість ризиків спотворення ноосфери та посилення розлюднюючих впливів на суспільне відтворення.

Ключові слова: ноосферизація, глобалізм, стріла Арімана, структура потреб, духовне виробництво.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми визначається необхідністю виокремлення, дослідження та розв'язання протиріччя між необхідністю космоцентричної гуманізації, побудови ноосферної цивілізації та реальним існуванням перешкоди, що здатна викривити, спотворити ці процеси, перетворити їх на протилежні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ступінь розробки даної теми не може бути достатнім у силу великої кількості її аспектів. Серед авторів, що розпочали тему ноосфери, звичайно, слід відзначити В. Вернадського,